

УДК: 378.14.014.13

Ольга Башкір
ORCID iD 0000-0001-5237-9778

к.пед.н., доцент, докторант кафедри
загальної педагогіки і педагогіки вищої
школи ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Харків, 61002, вул. Алчевських, 29, Україна
boi83@ukr.net

МІСЦЕ ПЕДАГОГІКИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

***Анотація.** У статті на основі аналізу історико-педагогічної літератури з'ясовано особливості становлення та розвитку педагогіки як науки в системі професійної підготовки майбутніх учителів упродовж XIX – початку XX сторіч. Установлено, що в цей період виникає суспільна потреба в підготовці педагогічних кадрів, що зумовило розвиток відповідних форм організації та необхідного наукового забезпечення її ефективності (створення педагогічних інститутів при університетах, кафедр педагогіки, узагальнення емпіричного досвіду, розвиток педагогічної науки). Констатовано, що всупереч державній політиці вітчизняні науковці (К. Ушинський, С. Миропольський, А. Валицький, С. Гогоцький, М. Лавровський, Т. Лубенець, С. Ананьїн, Ф. Зеленогорський, О. Духнович, Б. Грінченко, Л. Толстой та ін.) продовжували розробляти теоретичні основи педагогіки та впроваджувати їх у практику підготовки майбутніх учителів.*

***Ключові слова:** майбутній учитель; наука; педагогіка; підготовка; освіта; теорія.*

© Башкір Ольга, 2017

***Вступ.** Відомо, вивчення педагогіки в педагогічних навчальних закладах є головною складовою частиною циклу педагогічних дисциплін, завданнями якого є формування в студентів системи знань про педагогічну діяльність, цілісність процесів виховання і навчання; формування вміння організації навчально-виховного процесу; розвиток умінь аналізу й оцінки досягнень сучасної педагогічної науки, досвіду педагогічної діяльності; розвиток критичного, креативного мислення;*

оволодіння системою гностичних, проектувальних, конструктивних, організаторських і комунікативних умінь, методами ретроспективного аналізу історико-педагогічних явищ і фактів; розвиток здібностей до професійної рефлексії та самовдосконалення; стимулювання пізнавальної та творчої активності студентів тощо.

Лише на перший погляд здається, що ці завдання є загальноприйнятними й закономірними. Однак формування суспільного досвіду підготовки майбутніх учителів пройшло довгий і тернистий шлях наукових розвідок відомих вітчизняних педагогів, які апробовані на теренах освітнього середовища України впродовж сторічч. Неоднозначним було ставлення наукової громадськості до педагогіки, її практичного дослідження та теоретичного узагальнення, до вчених у галузі педагогіки, що забезпечувало на різних етапах розвитку педагогічної освіти її ґрунтовність та ефективність.

Відомо, що в Новий час (XVII-XIXст.) відбувалися значні зміни у всіх сферах соціокультурного життя Західної Європи. Піднявся авторитет розуму, раціонального відношення до господарського та політичного життя. Легальним став релігійний плюралізм, що відкрив дорогу для вільнодумства, демократії, наукових досліджень і сприяв серйозним міркуванням стосовно проблем пізнання. Якщо в середньовічній філософії центральне місце відводилося вченню про буття, то з часу Реформації на перший план вийшла гносеологія.

Поява масових шкіл у другій половині XVIIст. сприяла узагальненню та систематизації накопиченого емпіричного матеріалу, першим науково-педагогічним знахідкам і народженню наукової педагогіки. Чітке уявлення про педагогіку як науку про виховання в Україні в означений час сформувалось завдяки працям Лаврентія та Стефанія Зизанії, К. Ставровецького, І. Борецького, Є. Славинецького, С. Полоцького, Памви Беринди та інших. Неоціненний унесок у розвиток філософії виховання та практику навчання зробили видатні просвітителі: І. Максимович, Г. Сковорода, І. Козлович, І. Леванда, А. Козачковський, Є. Тихорський та інші.

Вивчення й аналіз процесу становлення та розвитку ідеї наукової педагогіки свідчить, що вже з перших десятиліть XIXст. вчені розробляли оригінальні творчі

положення з питань теорії та практики навчання студентів, активізації навчальної діяльності, формування в них інтересу до викладацької роботи в школі та ВНЗ, упроваджували в навчання різні засоби, спрямовані на вироблення в студентів необхідних професійно-педагогічних знань, умінь і навичок. Уключення предметів педагогічного циклу до теоретичної підготовки майбутніх учителів педагогічних інститутів і курсів при університетах Харкова, Києва, Одеси (історія дидактики, історія сучасних педагогічних течій, історія шкіл та педагогічних теорій, сучасна дидактика, практичні заняття з педагогіки) сприяло розвитку педагогічної науки, чому присвячено дослідження М. Кушик, Л. Веклинець, М. Разумейко, Л. Вовк, Л. Зеленської, С. Золотухіної, Л. Попової, В. Гошовської та ін.

Однак, відомо, що особливого значення в підготовці педагогічних кадрів в сучасних умовах набуває поєднання фундаментальної освіти і глибокого засвоєння наукових основ професійної діяльності [Микитюк М.М., 2016, с.133]. Як свідчить практика ХХІст., педагогічні дисципліни скорочуються в педагогічних ВНЗ, багато педагогічних вишів взагалі «позбулися» свого багаторічного досвіду підготовки майбутнього вчителя, перетворившись на, так звані, класичні університети, продовжуючи при цьому готувати вчителів для обласництва. Розроблений упродовж сторіччя апробований часом досвід підготовки вчителів не може бути забутий, викреслений із навчальних планів, а потребує адаптації до сучасних ринкових умов і способів формування спеціаліста-особистості.

Мета статті – визначити місце та роль педагогіки в системі підготовки студентів педагогічних навчальних закладів України впродовж ХІХ – початку ХХ сторіччя.

Виклад основного матеріалу. У контексті поставленої мети шляхом аналізу історичних джерел встановлено, що розвитку педагогічної науки на початку ХІХст. сприяли наукові роздуми та теоретичні праці з педагогіки, психології, філософії, а також їх практичне впровадження в діяльності як педагогічних, учительських інститутів, так і різного роду педагогічних курсів А. Валицьким, С. Гогоцьким, М. Лавровським, М. Ланге, Т. Лубенцем, С. Ананьїним, Г. Челпановим, Ф. Зеленогорським та ін.

Узагальнюючи досвід спеціальної педагогічної підготовки Харківського університету та педагогічного інституту при ньому (1805-1861pp.), Л. Попова, В. Гошовська констатують предмети, які цьому сприяли: спеціальні методики (з 1805р.), загальна педагогіка (з 1807р.), теорія і методика навчання (з 1811р.), дидактика, теорія виховання, історія педагогіки (з 1834р.), на які відводилося по 1-3год. упродовж 1805-1834pp., по 2-4год. з 1835р., по 3-4год. з 1852р. (з часу відкриття кафедри педагогіки). Крім того, ці предмети вивчалися і закріплювалися під час педагогічної практики на базі училищ і гімназій упродовж 3-4 тижнів (з 1808р.), у процесі роботи на педагогічних семінарах (з 1912р.), при написанні конкурсних робіт на педагогічні теми (з 1835р.) (Попова Л.Д., Гошовська В. А., 1994, с.158-159).

Відповідно постанови «Про затвердження в університетах особливої кафедри педагогіки» (1850р.) (Башкір О. І., 2017) слухання лекцій із педагогіки визнавалося обов'язковим не лише для студентів історико-філологічних факультетів вітчизняних університетів, але й усіх казеннокоштных вихованців, які готувалися зайняти посаду вчителя гімназії чи повітового училища, а також своєкоштных студентів, що мали намір виконувати обов'язки домашніх наставників чи орієнтувалися на подальшу роботу в середніх навчальних закладах.

Підвищена увага до педагогіки була пов'язана ще й з тим, що такі «неблагонадійні» предмети, як державне право іноземних держав і філософія, були виключені з університетського викладання. Філософію визнали марною, знайшовши причину в її «поганому розвитку» німецькими вченими. Викладалася психологія (дослідна) і логіка, однак виключно професорами богослов'я.

Аналіз історико-педагогічної літератури (Павко А. І. 2010, с. 106-107) свідчить про слабку педагогічну підготовку студентів педагогічних інститутів, про що зазначено в листі Міністерства народної освіти від 25 вересня 1858р. до ради університету Св. Володимира. У діяльності випускників, які рекомендувалися на посади викладачів Київського округу, було визначено такі вади: 1) відсутність ґрунтовних спеціальних знань у тій науковій дисципліні, яку викладав випускник; 2) недостатність практичного досвіду в методах викладання. Таким чином, педагогічні

інститути й кафедри педагогіки було ліквідовано. Причиною їх закриття було те, що часто в них вступали молоді люди, які не мали «здібностей до педагогічних занять» (Матеріали, 1865, с.8), а також відсутність коштів на спеціальну підготовку вчителів та ставлення держчиновників до педагогічної освіти та педагогіки як науки.

Не дивлячись на такий несприятливий для педагогічної освіти стан, у другій половині ХІХст. відбувся порівняно широкий розвиток педагогічної науки в середовищі вчених. Виник досить значеннєвий обсяг педагогічної літератури, з'явилася педагогічна періодика, сформувався педагогічні погляди й уявлення. Увагу вчених і громадських діячів (М. Добролюбов, М. Пирогов, К. Ушинський, О. Духнович, Б. Грінченко, П. Куліш, М. Корф, Л. Толстой, С. Миропольський та ін.) привертала проблема педагогічної підготовки наставників юнацтва, дидактики й методики викладання, засудження формалізм у викладанні, що вбиває живу, творчу думку студентів і неминуче веде до поверхневих й абстрактних знань. Учені вважали, що викладачеві необхідно ґрунтовно знати не тільки те, що викладається, а й як викладається, які педагогічні прийоми найбільш застосовані у викладанні того чи іншого предмета з метою кращого й усвідомленого сприйняття його учнями.

Особливо цінною для української педагогіки є оригінальна педагогічна теорія К.Д. Ушинського, що містить учення про педагогіку як науку, цілі та принципи виховання, роздуми про особливості педагогічної діяльності, закономірності розвитку дітей у процесі виховання, теорію виховання особистості, дидактику, учення про школу. До К. Д. Ушинського ніхто не зумів настільки близько наблизитися до теоретичного обґрунтування і побудови наукової педагогіки.

Аналіз спадщини К.Д. Ушинського свідчить, що, розробляючи педагогічну теорію, він не тільки розмірковував над найскладнішими проблемами навчання й виховання в умовах свого часу, але й прогнозував майбутнє педагогіки як науки про виховання, як найважливішого з мистецтв, а також шляхи підготовки педагога-майстра. Одним із перших К. Д. Ушинський запропонував зміст навчання в педагогічному закладі, обґрунтував положення про необхідність спеціальної підготовки майбутніх наставників окремо до навчальної та виховної роботи в школі, так як крім знань загальноосвітнього й методичного характеру, вчитель повинен ще

досконало володіти визначеною системою ефективних засобів педагогічного впливу на вихованців. Освіта майбутнього вчителя не повинна обмежуватися рамками вітчизняної педагогічної науки та отриманими знаннями, адже педагог успішно навчає до тих пір, поки сам навчається.

У цілому, в зазначений період заслуга українських педагогів полягала в прагненні викласти своє бачення сутності педагогіки як науки. З цього приводу слушні міркування висловила Софія Русова («Нова школа», «Дошкільне виховання» тощо): педагогіка має національний характер, повинна спиратися на національний світогляд, національну філософію й національну педагогіку (Вакуленко В.М., 2007). Вітчизняний педагог О. В. Духнович стверджував, що «педагогика есть искусство художеств, посему и педагог всех художников со взором знания своего превышает». Науковець, з однієї сторони, підкреслював наявність у майбутніх учителів природних талантів до професії, а з іншої – підкреслював, що майстерність педагога залежить і від його науково-педагогічної підготовки, а тому й розробці педагогічного вчення.

Вагомі роздуми у визначенні місця педагогіки в професійній підготовці вчителів належать С.І. Миропольському. Вивчення його педагогічної спадщини дозволило науковцям сучасності С.Т. Золотухиній, Т.В. Шевцовій, М.М. Головковій (Золотухіна С.Т., Шевцова Т.В., 2013, с. 171-178; Золотухіна С.Т., Головкова М.М., 1994, с.162-164) прослідкувати динаміку його поглядів на значення педагогіки в професійній підготовці вчителя. С.І. Миропольський вбачав доцільним гармонічне поєднання спеціальної і загальноосвітньої підготовки педагогів. Лише одна спеціальна освіта зробить із учителів механічних виконавців, а не педагогів, «...такі вчителі будуть дресирувати, а не вчити», – писав він у праці «У чому наше завдання».

Педагогіка як навчальний предмет, на думку С. І. Миропольського, повинна займати значне місце в підготовці вчителя. Значущість теоретичної підготовки майбутніх учителів С. І. Миропольський убачав у тому, що вона попереджує їхні помилки, марну трату часу, зберігає сили, бо «теорія – загальний результат вікових дослідів різних часів і народів», готує до практичної діяльності, полегшує

накопичення власного досвіду. Учитель завдяки знанням теорії оволодіває вміннями розуміти педагогічні явища, узагальнювати, пов'язувати всі різноманітні прийоми з метою виховання та навчання. Теоретична підготовка збагачує необхідним запасом наукових відомостей, дисциплінує думку і дає навички до всебічної обробки педагогічних питань, формує в учителя здібність самостійно й критично ставитися до виховання особистості.

У ході дослідження варто відзначити, що підготовкою майбутніх учителів на зламі XIX-XX сторічч активно займалися на педагогічних курсах, в учительських інститутах і семінаріях. Наприклад, на курсах при міському училищі Богодухова на узагальнення відомостей із дидактики й методики початкового навчання відводилося 12 уроків на тиждень (ДАХО, ф.266, арк.148). Курс дидактики курсисти відвідували двічі на тиждень. Згідно програми, дидактика поділялася на 5 «розділів»: 1) *учень*: відомості про загальну педагогіку, що стосується учня, і необхідні для розуміння дидактичні положення; 2) *учитель*: значення професії вчителя, розумові, моральні якості педагога, зовнішні стосунки вчителя; 3) *навчання*: необхідність виховуючого навчання в початковій школі; зміст курсу початкової школи; як навчати в початковій школі; методи навчання, форми навчання; правило стосовно питань і відповідей; навчальні засоби: демонстрація («показування»), приклад, розповідь, опис, пояснення, розкриття, розучування на пам'ять, повеління, вправляння, завдання; шкільна дисципліна; міри для наслідування; нагорода і покарання; 4) *школа*: організація школи: будівля, клас, меблі, навчальні посібники, бібліотека; порядок, чистота і акуратність школи; внутрішня організація школи: навчальна частина – прийом дітей і початок навчання; розклад уроків, екзаменів; морально-виховна частина; звітна частина; 5) головні дидактичні правила і їх обґрунтування.

Програма курсу педагогіки в учительських інститутах й семінаріях складалася з чотирьох розділів: загальна педагогіка (знання сутності терміну «педагогіка», ознайомлення з мистецтвом виховання, чинниками виховання, відділами виховання, фізичним вихованням дітей шкільного віку, духовним вихованням, що давало уявлення про основні поняття психології, її методи та джерела; класифікація

душевних явищ (пізнання, відчуття, воля)); дидактика (ознайомлення з особливостями організації навчального процесі з учнями); училищезнавство (ознайомлення зі структурною організацією школи і її органами); історія педагогіки (вивчення особливостей виховання і навчання в зарубіжних країнах від зародження до сучасності, а також історії російської педагогіки) (Хомич Л. О., 1998, с.33-34).

Таким чином, хоч і як необов'язкова, педагогіка почала викладатися з 1907-1908н.р. в Куп'янській жіночій гімназії, з 1908-1909н.р. – в Слов'янській жіночій гімназії, в 1909-1910н.р. в сьомому класі Сумської другої жіночої гімназії, Старооскольської жіночої гімназії, Коротоякської жіночої гімназії тощо. Також було відкрито сьомий додатковий педагогічний клас при єпархіальних жіночих училищах, положення про який затверджено 1 жовтня 1907р. Організація педагогічного класу мала на меті теоретичну й практичну підготовку вихованок до навчально-виховної діяльності через оволодіння необхідними спеціально-педагогічними знаннями й навичками (Положение, 1908, с.2-6).

Відкриття педагогічних товариств при університетах, кафедр педагогіки в Германії сприяло тому, що педагогіка як навчальний курс була відновлена і в програмах вищої педагогічної освіти України. У 1904р. Міністерство народної освіти відновило її як обов'язкову дисципліну для студентів історико-філологічних факультетів університетів. Так, відновленню викладання педагогіки в стінах Київського університету завдячуємо С. Ананьїну, котрий намагався синтезувати не лише питання теорії та історії, а й елементи експериментальної педагогіки, загальної і педагогічної психології та психології дитячого віку. У Ніжинському історико-педагогічному інституті педагогіку та філософію читав О. Ф. Музиченко, моральне виховання, педагогіку, історію педагогіки, психологію пізнання, дидактику викладав П. В. Тихомиров. У Харківському університеті з 1902р. педагогіку читав професор філософії Ф. Зеленогорський, котрому належить авторство програм із історії, теорії педагогіки, дидактики та загальної методики, розділів «школознавство» та «педологія».

У ході дослідження з'ясовано, що за допомогою наукових праць М. О. Добролюбова, М. Г. Чернишевського, К. Д. Ушинського і М. І. Пирогова було

обґрунтовано ряд нових педагогічних ідей, які викрили обмеженість офіційної європейської педагогіки і висунули свою – російську, яка відображала інтереси не вищого прошарку населення, а народних мас. Розмірковуючи над сутністю поняття «буржуазної» педагогіки, Л. М. Толстой зазначав: «Педагогика ... ести наука о том, каким образом, живя дурно, можно иметь хорошее влияние на детей, вроде того, что есть наша медицина, – как, живя противно законам природы, все-таки быть здоровыми. Науки хитрые и пустые, никогда не достигающие своей цели» (Вейкшан В. А., 1953, с.84).

Заперечуючи буржуазну теоретичну педагогіку того часу, Л. М. Толстой запропонував своє бачення наукової роботи з педагогіки, яка полягала в зборі фактів педагогічного досвіду, їх ретельному узагальненню. Така педагогіка отримала назву експериментальної та зайнялася створенням нової наукової теорії виховання та навчання, вивченням й узагальненням досвіду практичної роботи вчителів, сміливим експериментуванням.

Прогресивні європейські педагоги того часу також намагалися відійти від традиційного розуміння сутності основних педагогічних процесів і явищ, шукали нових шляхів й ефективних засобів формування особистості. Загалом для кінця ХІХ – початку ХХ століття характерними стали бурхливий розвиток змісту психолого-педагогічних знань, поява різноманітних напрямів побудови педагогічних теорій, активізація соціологічних досліджень, що послужили об'єктивним поштовхом до виникнення нової галузі наукових знань – педології.

Основні принципи експериментальної педагогіки було покладено в основу вітчизняної педології, заснованої на знанні закономірностей дитячого розвитку. До розробки даної проблематики включилися І. Сікорський, П. Лесгафт, В. Бехтерев, Г. Россолімо, П. Каптерев та ін. У Петербурзі в 1907р. В. М. Бехтеревим був відкритий Педологічний інститут і заснований журнал «Вісник психології, кримінології і педології», згодом педологічні інститути були відкриті в Києві й Одесі.

Уже з 1920р. у Радянській Україні розпочинається робота, спрямована на перебудову педагогічної освіти та створення нової педагогічної концепції

виховання, яка відповідала б завданням всебічного революційного перетворення суспільства. Великого значення в цей час надавалося проблемі систематизації наукової термінології педагогічної науки (Дем'яненко Н., 1998). У педагогічних навчальних закладах вводились нові курси та дисципліни: «Соціальне виховання», «Педологія», «Організація народної освіти», «Школознавство», «Історія педагогічних течій», «Новітня теорія педагогіки» або «Сучасні педагогічні течії», «Педагогіка особистості і колективу», «Вчення про поведінку людини» тощо. До предметів педагогічного циклу у вищих освітніх закладах були віднесені педологія, педагогіка, вчення про поведінку, педагогічні системи, дидактика, школознавство тощо. Завданням підготовки педагогів було надання їм достатньої загальнотеоретичної й спеціальної педагогічної підготовки.

У 1920-х роках значний внесок у розвиток педагогіки зробили С. Ананьїн, М. Даденков, А. Готалов-Готліб, Г. Жураківський, Г. Костюк, Н. Крупська, Я. Мамонтов, О. Попов, І. Соколянський, С. Чавдаров, О. Ястряб та ін. За думкою О. Соколянського, педагогіка – це наука про організацію поведінки особистості. Але не лише поведінки дитини, а й учителя, тому що факторами педагогічного процесу поряд із дитиною є педагог та оточення. Лише єдність цих факторів, їх взаєморозуміння і взаємоповага здатні створити дійсно творчу особистість (Шинкаренко В. М., 1994, с.174).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у ході історичного дискурсу упродовж досліджуваного періоду було здійснено пошук предмету педагогіки, встановлено її місце в системі педагогічної освіти України завдяки активній науково-організаційній роботі педагогів, науковців, громадських діячів, держслужбовців. Особливої уваги вони надавали професійній підготовці майбутніх педагогів та організації навчання студентів у педагогічних навчальних закладах, наполягали на свідомому та наполегливому оволодінні майбутніми вчителями як основами предмета викладання, так і основами педагогічних знань, наголошували на необхідності розуміння вчителем самої суті педагогічної науки, її сучасного стану, головних етапів розвитку та зв'язків з іншими науками, з суспільними відносинами, з навколишнім життям.

Пошуки нового змісту загальнопедагогічної підготовки характеризувалися спробами розробити систему педагогіки, дати їй психологічне та філософське обґрунтування. Позитивним явищем було також прагнення встановити тісний зв'язок педагогіки з психологією дитячого віку, що може окреслити подальший напрям дослідження.

Література

1. Башкір О.І. Деприваційна модель підготовки вчительських кадрів у системі вищої педагогічної освіти України ХІХ – початку ХХ ст. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць. – Випуск № 28 (38). – Спец. вип. Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимінар сучасності й майбутнього. - /ред.кол. : Н.В. Гузій (відп.ред.). – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 165с.
2. Вакуленко В.М. Розвиток теорії й практики вищої педагогічної освіти України, Росії, Білорусії на основі акмеологічного підходу: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 496с.
3. Вейкшан В.А. Л.Н. Толстой о задачах педагогики как науки // Советская педагогика, 1953. – №8. – С.84.
4. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (ХІХ – перша третина ХХст.) / Н.М. Дем'яненко : Монографія. – К.: ІЗМН, 1998. – 328с.
5. Золотухіна С.Т. Проблема виховання особистості у педагогічній спадщині С. І. Миропольського / С.Т. Золотухіна, Т.В. Шевцова // Педагогіка та психологія. – 2013. – Вип. 43. – С. 171-178;
6. Золотухіна С.М., Головкова М.М. С.І. Миропольський про значущість педагогіки у системі підготовки учителя // Психолого-педагогічна підготовка учителя у педагогічних вузах: Матеріали науково-практичної конференції «Психолого-педагогічна освіта в Україні» (травень, 1994р.). – Харків: ХДПУ, 1994. – 204с.
7. Материалы по вопросу приготовления учителей для гимназий и прогимназий, СПб, 1865. – С.8
8. Микитюк М.М. Педагогічна підготовка вчителів на початку ХХ століття на Україні. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12280>
9. Павко А. І. Загальні риси й особливості підготовки педагогічних кадрів в університетах України у ХІХ – на початку ХХ ст. / А. І. Павко // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 99–115.
10. Положение о седьмом дополнительном педагогическом классе при епархиальных женских училищах // Циркуляр по Харьковскому учебному округу, 1908. – №5. – С.2-6.
11. Попова Л.Д., Гошовська В.А. Питання підготовки учителя у вітчизняній і зарубіжній педагогіці // Психолого-педагогічна підготовка учителя у педагогічних вузах: Матеріали науково-практичної конференції «Психолого-педагогічна освіта в Україні» (травень, 1994р.). – Харків: ХДПУ, 1994. – 204с.

12. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. – К.: «Магістр-S», 1998. – 200с.
13. Шинкаренко В.М. Питання підготовки майбутнього учителя у вітчизняній педагогічній думці // Психолого-педагогічна підготовка учителя у педагогічних вузах: Матеріали науково-практичної конференції «Психолого-педагогічна освіта в Україні» (травень, 1994р.). – Харків: ХДПУ, 1994. – 204с.
14. ДАХО, Ф.266, Оп.1, Спр.807, Арк.148 «Об открытии педагогических курсов для приготовления учителей и учительниц начальных училищ»

МЕСТО ПЕДАГОГИКИ В СИСТЕМЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ В ИСТОРИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ XIX – НАЧАЛА XX в.

Башкир Ольга, к.пед.н., доцент, докторант кафедры общей педагогики и педагогики высшей школы ХНПУ имени Г.С. Сковороды, Харьков, 61002, ул. Алчевских, 29, Украина, boi83@ukr.net

***Аннотация.** В статье на основе анализа историко-педагогической литературы выяснены особенности становления и развития педагогики как науки в системе профессиональной подготовки будущих учителей в течение XIX – начала XX в. Установлено, что в этот период возникает общественная потребность в подготовке педагогических кадров, что обусловило развитие соответствующих форм организации и необходимого научного обеспечения ее эффективности (создание педагогических институтов при университетах, кафедр педагогики, обобщения эмпирического опыта, развитие педагогической науки). Констатировано, что вопреки государственной политике отечественные ученые (К. Ушинский, С. Миропольский, А. Валицкий, С. Гогоцкий, М. Лавровский, Т. Лубенец, С. Ананьин, Ф. Зеленогорский, А. Духнович, Б. Гринченко, Л. Толстой и др.) продолжали разрабатывать теоретические основы педагогики и внедрять их в практику подготовки будущих учителей.*

***Ключевые слова:** будущий учитель; наука; образование; педагогика; подготовка; теория.*

THE PLACE OF PEDAGOGICS IN THE SYSTEM OF PEDAGOGICAL EDUCATION OF UKRAINE IN THE HISTORICAL DISCOURSE OF IN THE 19TH - EARLY 20TH CENTURY.

Bashkir Olha, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Doctoral Student of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 61002, Alchevskykh str, 29, Ukraine, e-mail: boi83@ukr.net

***Abstract.** The peculiarities of formation and development of pedagogics as a science in the system of professional training of future teachers during the 19th - early 20th century have been found out in the article on the basis of the analysis of historical and pedagogical literature. The public need for training of pedagogical personnel has been determined to emerge during this period. That led to the development of appropriate forms of organization and the necessary scientific provision of its effectiveness (the creation of pedagogical institutes at universities, departments of pedagogy, generalization of*

empirical experience, development of pedagogical theory). The domestic scientists (K. Ushynskiy, S. Myropolskiy, A. Valytskiy, S. Hohotskiy, M. Lavrovskiy, T. Lubenets, F. Zelenohorskiy, B. Hrinchenko, L. Tolstoi and others) have been established to continue developing the theoretical foundations of pedagogics and implementing them in the practice of training future teachers contrary to the state policy.

Attention of the scholars of the 19th - 20th century was attracted to the problem of pedagogical training of youth mentors, didactics and teaching methods, learning content in pedagogical establishments, requirements for teachers. According to scientists, the importance of theoretical training of future teachers consisted in preventing from their mistakes, waste of time; preparing for practice, facilitating the accumulation of personal experience, enriching the necessary fund of scientific information, disciplining thought and giving the ability to process pedagogical matters comprehensively, forming the teacher's ability to treat the education of the personality independently and critically. These thoughts led to the fact that pedagogics began to be taught in universities, teacher institutes and seminaries, in pedagogical courses in the early 20th century.

In the 1920s educationalists (S. Ananin, M. Dadenkov, A. Hotalov-Hotlib, H. Zhurakivskiy, H. Kostiuk, N. Krupska, O. Popov, I. Sokolianskiy, S. Chavdarov and others) paid special attention to professional training of future teachers, to the necessity of understanding the very essence of pedagogical science by teacher, its current state, the main stages of development and relations with other sciences, with social relations, the surrounding life.

Keywords: *education; future teacher; pedagogics; science; theory; training.*

References

1. Bashkir O. I. (2017). Depryvatsiina model pidhotovky vchytelskykh kadriv u systemi vyshchoi pedahohichnoi osvity Ukrainy XIX – pochatku XX st. [The Deprivation model of teaching staff training in the system of higher pedagogical education of Ukraine in the 19th - early 20th century.]. Scientific Magazine of National Pedagogical Dragomanov University, 28 (38), 76-82 (ukr).
2. Vakulenko V. M. (2007). Rozvytok teorii y praktyky vyshchoi pedahohichnoi osvity Ukrainy, Rosii, Bilorusii na osnovi akmeolohichnoho pidkhodu [The Development of the theory and practice of higher pedagogical education of Ukraine, Russia, Belarus on the basis of the acmeological approach]. Luhansk: Alma-mater, 496 (ukr).
3. Vejkshan V.A. (1953). L.N. Tolstoj o zadachah pedagogiki kak nauki [L.N.Tolstoj about the tasks of pedagogics as a science]. Soviet Pedagogics, 8, 84 (rus).
4. Demianenko N. M. (1998). Zahalnopedahohichna pidhotovka vchytelia v Ukraini (XIX – persha tretyna XXst.) [General pedagogical training of a teacher in Ukraine (19th – the first third of 20th century)]. K.: IZMN, 328 (ukr).
5. Zolotukhina S.T., Shevtsova T. V. (2013). Problema vykhovannia osobystosti u pedahohichnii spadshchyni S. I. Myropolskoho [The problem of education of personality in the pedagogical heritage of S. I. Myropolskiy]. Pedagogics and Psychology, 43, 171-178 (ukr).
6. Zolotukhina S.T., Holovkova M.M. (1994). S.I. Myropolskiy pro znachushchist pedahohiky u systemi pidhotovky uchytelia [S. I. Myropolskiy about the importance of pedagogics in the system of teacher training]. Psychological and

Pedagogical Training of a Teacher in Pedagogical Higher Educational Institutions: Proceedings of Scientific and Practical Conference “Psychological and Pedagogical Education in Ukraine”. Kharkiv: KhDPU, 204, 162-164 (ukr).

7. [Proceedings on the Issue of Training Teachers for gymnasiums and progymnasiums]. SPb, 215, 8 (rus).

8. Mykytyuk M.M. Pedagogichna pidgotovka vchyteliv na pochatku XX stolittya na Ukraini. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12280>

9. Pavko A.I. (2010). Zahalni rysy y osoblyvosti pidhotovky pedahohichnykh kadriv v universytetakh Ukrainy u XIX – na pochatku XX st. [General features and peculiarities of training teaching staff in universities of Ukraine in 19th – early 20th century]. Ukraininan historical Magazine, 4, 106-107 (ukr).

10. [Regulations on the seventh additional pedagogical class at diocesan female schools]. Circular at Kharkov educational district, 5, 2-6 (rus).

11. Popova L.D., Hoshovska V.A. (1998). Pytannia pidhotovky uchytelia u vitchyzniani i zarubizhnii pedahohitsi [Issues of training a teacher in domestic and foreign pedagogy]. Psychological and Pedagogical Training of a Teacher in Pedagogical Higher Educational Institutions: Proceedings of Scientific and Practical Conference “Psychological and Pedagogical Education in Ukraine”. Kharkiv: KhDPU, 204, 158-159 (ukr).

12. Khomych L.O. (1998). Profesiino-pedahohichna pidhotovka vchytelia pochatkovykh klasiv. [Professional and pedagogical training of a teacher for primary school]. K.: «Mahistr-S», 200 (ukr).

13. Shynkarenko V.M. (1994). Pytannia pidhotovky maibutnoho uchytelia u vitchyzniani pedahohichnii dumtsi [Issues of training future teacher in domestic pedagogical thoughts]. Psychological and Pedagogical Training of a Teacher in Pedagogical Higher Educational Institutions: Proceedings of Scientific and Practical Conference “Psychological and Pedagogical Education in Ukraine”. Kharkiv: KhDPU, 204, 194 (ukr).

14. Kharkiv Region State Archive, Fund 266, Inventory 1, file 807, page 148. [About opening Pedagogical Courses for training male and female teachers of primary schools], 176 (rus).

Стаття надійшла до редакції: 02.11.2017

Прийнято до друку: 23.11.2017